

Biodiversitetsgårde i Danmark

Foreningen for bæredygtig udnyttelse af landbrugets g

Formand: Holger Jessen <h_jessen@mail.dk>

Sekretariat: Bjarne Hansen <bh@okologi.dk>, c/o Økologisk Landsf

NaturErhvervstyrelsen,
Center for Planter & Landbrugslov,
Nyropsgade 30
1780 København V

Dato: 3. marts 2015

Høringsvar over udkast til ændringsbekendtgørelser på frøområdet

Foreningen **Biodiversitetsgårde i Danmark** er en forening, der blev stiftet den 24. januar i år med det formål at fremme muligheden for oprettelse af biodiversitetsgårde i forlængelse af regeringens målsætning herom.

Princippet i biodiversitetsgårde er, at man på udvalgte gårde opretholder en høj grad af biodiversitet især, men ikke kun, af kulturplanter og husdyr. Avl af gamle danske husdyr og plantesorter er særligt i fokus med henblik på *in situ*-bevaring heraf, idet disse risikerer at uddø, med mindre der opretholdes en kritisk masse i produktion for at undgå indavl og at sikre en levende backup af det frosne og kryokonserverede genetiske materiale i eksempelvis genbanker.

Biodiversitetsgårdene er således en national indsats, som på én gang tilfredsstillende en stigende efterspørgsel fra forbrugerne for produkter af gamle plantesorter og husdyr, og samtidig bidrager til at implementere Danmarks forpligtelser til netop *in situ*-bevarelse heraf i forhold til vore nationale forpligtelser i internationale traktater om vedligeholdelse af den biologiske diversitet, herunder særligt den internationale plantetraktat (ITPGRFA) og Nagoya-protokollen.

Før den stiftende generalforsamling i **Biodiversitetsgårde i Danmark**, sendte NaturErhvervstyrelsen tre bekendtgørelser på frøområdet i høring, og efterfølgende er tre ændringsbekendtgørelser til disse bekendtgørelser sendt i høring. Da foreningen ikke var oprettet endnu på det tidspunkt, hvor de første bekendtgørelser blev sendt i høring, ønsker vi i forbindelse med høringen om ændringsbekendtgørelser at benytte lejligheden til at forklare, hvordan bekendtgørelserne og herunder ændringsbekendtgørelserne påvirker vort og regeringens ønske om oprettelsen af Biodiversitetsgårde i Danmark.

Biodiversitetsgårde i Danmark ønsker, at der på danske biodiversitetsgårde kan arbejdes med en bred vifte af især gamle danske plantesorter indenfor alle afgrøder, af både grønsager, frugt, foder- og konsumafgrøder. Vi ønsker også, at biodiversitetsgårde kan bidrage med at øge biodiversiteten på andre områder indenfor planteområdet, herunder at eksperimentere med at erstatte monokulturer (rene sorter) med polykulturer, hvor sorterne og afgrøderne dyrkes i blanding.

Dyrkning af planter kræver adgang til frø og såsæd, og for at **Biodiversitetsgårde i Danmark** kan komme i gang med at arbejde med biodiversitet på planteområdet kræves det, at lovgivningen på området tillader dette. I de hidtidige bekendtgørelser på frøområdet har det ikke været tilladt at sælge, herunder udveksle frø og såsæd af sorter, som ikke er optaget på sortliste, og som ikke lever op til kravene for avlskontrol, som bl.a. omfatter sortsrenhed. Ingen af de gamle plantesorter eller blandinger, som er relevante for arbejdet på biodiversitetsgårdene er optaget på sortlisten, og i

udgangspunktet vil biodiversitetsgårdene således ikke lovligt kunne få adgang til at påbegynde arbejdet med biodiversitet på planteområdet. Der findes dog enkelte huller i lovgivningen, som kan udnyttes, og måske lovliggøre en vis produktion.

Frø til **forsøg og forædling** er udtaget fra lovgivningen, hvilket er i overensstemmelse med direktiverne på området. Formålet med biodiversitetsgårdene er ikke forskning og forsøg, men derimod at bevare de gamle sorter ved at udnytte dem i en kommerciel produktion, og herunder med salg af specialprodukter af særlig kvalitet. Det vil kræve en ret kreativ fortolkning af lovgivningen, hvis biodiversitetsgårdene skal undtages fra lovgivningen ved at fortolke biodiversitetsgårdene som forskning eller forsøg. Vor fortolkning af bekendtgørelserne er således desværre, at undtagelsen ikke vil lovliggøre arbejdet på biodiversitetsgårdene.

Ændringsbekendtgørelserne giver mulighed for at udveksle frø og såsæd, hvis hensigten hermed ikke er kommerciel. Hensigten med biodiversitetsgårdene er bl.a. kommerciel udnyttelse af de plantegenetiske ressourcer, men hensigten er også at bevare disse. Det er således rent juridisk meget usikkert, om biodiversitetsgården vil kunne udnytte undtagelsen i ændringsbekendtgørelsen til at lovliggøre adgangen til frø og såsæd. Vor fortolkning af ændringsbekendtgørelserne er, at heller ikke denne undtagelse vil lovliggøre arbejdet på biodiversitetsgårdene.

Brug af egen udsæd er lovlig og ændringsbekendtgørelsernes undtagelse af salg af frø og såsæd med ikke kommerciel hensigt, samt det forhold, at NordGen er fysisk og juridisk placeret i Sverige gør det muligt lovligt at få frø og såsæd herfra, som lovligt vil kunne opformeres og anvendes på egen bedrift. En praktisk gennemførelse af anvendelse af egen såsæd forudsætter imidlertid, at landmanden har mulighed for at vedligeholde en stamme af plantesorten ved permanent at vedligeholde den på egen bedrift. Dette er dog en både ganske vanskelig, og økonomisk meget u hensigtsmæssig.

Princippet om oprettelse af flere biodiversitetsgårde er netop, at man kan vedligeholde sorterne ved at biodiversitetsgården indbyrdes hjælper hinanden med at vedligeholde de gamle sorter. Hvis udveksling af frø og såsæd imellem biodiversitetsgårdene ikke er lovlig i bekendtgørelserne, forhindrer bekendtgørelserne ethvert samarbejde på området. Hele konceptet med biodiversitetsgården er netop, at man opretter dubletter og backup-samlinger af de plantegenetiske ressourcer for at sikre, at hvis der opstår problemer med avlen på én gård, så mister man ikke de genetiske ressourcer, fordi de også findes på andre gårde. Derfor er netop adgangen til, at biodiversitetsbønderne kan udveksle plantegenetisk materiale, en forudsætning for etablering af en *in situ*-bevarelse af plantegenetiske ressourcer i Danmark.

Det er muligt at få optaget visse sorter på sortslisten som **bevaringssorter**, og denne mulighed kan anvendes til at lovliggøre dyrkning af gamle sorter på biodiversitetsgårdene. Imidlertid er mulighederne for dyrkning af bevaringssorter begrænset.

Det tager for bl.a. korn 7-10 år at opformere en frøprøve fra genbanken til et omfang, som kan tilså en hel mark. Hvis avlen bare ét af årene slår fejl på grund af sygdomme, forurening med fremmede sorter eller andet, skal man således begynde forfra med ny opformering. Hele idéen med biodiversitetsgårde er, at de gamle sorter dyrkes på flere forskellige gårde og marker, som kan fungere som backup af de forskellige sorter, så hvis dyrkningen slår fejl på én mark, så kan man anvende en anden til såsæd. Lovlig dyrkning af bevaringssorter kræver, at såsæden er opformet under NaturErhvervsstyrelsen tilsyn. Hvis dyrkningen på biodiversitetsgårdene skal kunne fungere som gensidig backup, så kræver det således at alle markerne på alle biodiversitetsgårdene bliver certificeret til såsædsproduktion. Med de nugældende regler på området vil dette blive en betydelig administrativ og økonomisk omkostning for biodiversitetsgårdene.

Landsorter er gradvist udviklet gennem årtusinder ved at bønder har taget deres eget såsæd, som ved naturlig eller mere eller mindre tilsigtet udvælgelse stedse ændrer karakter. På den måde har vilde planter udviklet sig til kulturplanter, som videre har udviklet sig til lokalt tilpassede sorter med ofte meget stor mangfoldighed i form og farver indenfor hver landsort. På et givet tidspunkt er

disse indsamlet fra lokalområderne, og er gemt i genbankerne, hvor de bliver frosset ned og bevaret så vidt muligt uforandret i forhold til det tidspunkt, hvor de blev indsamlet. Reglerne for bevaringssorter tager udgangspunkt i, at sorter fra bl.a. genbanker kan optages på sortslisten, men betingelsen er, at sorten er nogenlunde ensartet, og at den forbliver uforandret i forhold til en standardprøve. Arbejdet med biodiversitetsgårderne er at virke som en indsatsfor *in situ*-bevaring af den genetiske mangfoldighed, hvilket indebærer, at sorterne vedligeholdes i det miljø, hvori de er udviklet. Det miljø, som landsorterne er udviklet i, et et DYNAMISK miljø. Sorterne er vandret fra ”Den Gyldne Halvmåne” i Mellemøsten eller andre epicentre for kulturplanternes udvikling, og har under vandringen til Danmark og igennem den kulturelle og miljømæssige udvikling stedse tilpasset sig og har gradvist udviklet sig til de lokalt tilpassede landsorter. Hele princippet i *in situ*-bevaring er, at sorterne skal fortsætte med at blive dyrket i et sådant dynamisk miljø, så landsorterne kan fortsætte med at tilpasse sig til de klimatiske forandringer eller andre miljømæssige og kulturtekniske vilkår. Dette står i modsætning til den *ex situ*-bevaring, som finder sted i genbankerne, som er en STATISK bevaring, for her fryser man ikke bare frøene ned, men man fastfryser også udviklingen af sorterne, så de forbliver så vidt muligt uforandrede i forhold til, hvordan de var på tidspunktet for indsamlingen. I reglerne for bevaringssorter kræves det, at de dyrkede sorterne er ensartede og forbliver uforandrede i forhold til standardprøven fra genbanken. Derfor er reglerne velegnede til opformering af ældre forædlede sorter, som har været, men ikke længere optaget på sortsliste, og som er udviklet i et statisk system for forædlede sorter. Disse sorter er imidlertid allerede velbevarede i genbankerne. Dyrkning af sådanne sorter kan være relevante, hvis der er en efterspørgsel til dem fra forbrugerne, hvilket også er et af formålene med biodiversitetsgårdene, men *in situ*-bevaring af denne type sorter er mindre relevant. Ordningen for bevaringssorter kan ikke anvendes til at etablere en *in situ*-bevaring af de dynamiske landbomiljøer, som er formålet med *in situ*-bevaringen, fordi ordningen ikke tillader sorterne at udvikle sig i forhold til standardprøven. Ordningen for bevaringssorter kan således ikke opfylde formålet om, at disse kan fungere som en levende og mangfoldig genpulje til anvendelse eksempelvis i forbindelse med klimaforandringer.

Reglerne for bevaringssorter er udformet på en måde, som ikke har gjort ordningen attraktiv for brugerne. På trods af stor forbrugerefterspørgsel er der indtil nu ikke en eneste sort, som er blevet optaget på den danske sortsliste, og også i udlandet er det kun ganske få sorter, som er godkendt efter direktivet. Selvom ordningen således vil kunne anvendes til lovlig dyrkning af enkelte sorter, på den 4-årige sigt, som finanslovsforliget foreløbig er berammet til at vare, så vil det ikke løse biodiversitetsgårdernes problemer med formuleringerne i de aktuelle bekendtgørelser.

Vi må således konkludere, at bekendtgørelserne og frø og udsæd direkte forbyder hovedparten af planerne for arbejdet med *in situ* bevaring af plantegenetiske ressourcer på biodiversitetsgårderne, og kun tillader dyrkning af sorter, som allerede er velbevarede i genbankerne, og på vilkår som forbyder udveksling af sorterne gårdene imellem. Ændringsbekendtgørelser, som nu er sendt i høring, ændrer ikke på dette forhold, da formålet med biodiversitetsgårderne netop er kommerciel udnyttelse af de genetiske ressourcer.

For på en smidig måde at gøre en vis *in situ*-bevarelse lovlig på biodiversitetsgårdene, vil foreningen **Biodiversitetsgårde i Danmark** forslå følgende tilføjelse til ændringsbekendtgørelserne:

”.....samt salg af frø og sædekorn fra egen høst direkte til en anden primærproducent af sorter, som ikke er omfattet af plantenyhedsbeskyttelse.”

Sætningen tilføjes i slutningen af §1 stk 1 i sædekornsbekendtgørelsen samt tilsvarende i bekendtgørelserne for frø og markfrø.

1. I § 1, stk. 1, indsættes som 2. pkt. »Bekendtgørelsen gælder dog kun for salg af sædekorn med henblik på kommerciel udnyttelse.«

Begrundelse for obligatorisk certificering af al frø og sædekornsproduktion er indført i bekendtgørelserne for at sikre sporbarhed i fødevarereproduktionen, men ved salg af produkter direkte fra landmand til landmand uden mellem-forhandlere er sporbarheden fuldt sikret, og yderligere begrænsninger er derfor ikke nødvendige.

Tilføjjelsen vil efter vor opfattelse lovliggøre salg af frø og såsæd direkte fra landmand til landmand, men vil ikke lovliggøre salg af ikke certificeret frø og sædekorn fra frø- og sædekornsfirmaer. Denne lovliggørelse vil bringe den danske lovgivning på området i overensstemmelse med den internationale plantetraktat (ITPGRFA) og Nagoya-protokollen. Et forbud imod landbrugernes ret til udveksling af egen produceret frø og såsæd er efter vor fortolkning et direkte brud imod disse traktater.

Vi er af den opfattelse, at en ændring af bekendtgørelserne er nødvendig for at Danmark lever op til de internationale traktater på området. Baggrunden herfor er formuleringen i Plantetraktatens Artikel 5.1, som siger, at: -

”Hver kontraherende part skal...fremme en integreret tilgang til efterforskning efter samt bevaring og bæredygtig udnyttelse af plantegenetiske ressourcer for fødevarer og landbrug, og skal isærfremme eller støtte landbrugernes og lokalsamfundenes indsats for at forvalte deres plantegenetiske ressourcer for fødevarer og landbrug og bevare disse på bedriften.”

Vor fortolkning af denne artikel er, at lovlig udveksling af frø og såsæd imellem landbrug er er nødvendig betingelse for at forvalte plantegenetiske ressourcer for fødevarer og landbrug og bevare disse på bedriften.

Ligeledes står der i Artikel 6.1, at: -

”De kontraherende parter udarbejder og opretholder politikker og retlige foranstaltninger, der er egnede til at fremme en bæredygtig udnyttelse af plantegenetiske ressourcer for fødevarer og landbrug.”

Som det fremgår af ovenstående mener vi ikke, at de nuværende regler er egnede til at fremme en bæredygtig udnyttelse af plantegenetiske ressourcer.

Artikel 9.2 står der: -

”De kontraherende parter er enige om, at ansvaret for håndhævelsen af landbrugernes rettigheder, hvad angår plantegenetiske ressourcer for fødevarer og landbrug påhviler de nationale regeringer. Intet i denne artikel må fortolkes som en begrænsning af de rettigheder, landbrugerne eventuelt har til alt efter omstændighederne at bevare, anvende, udveksle og sælge udsæd af egen avl eller formeringsmateriale, jf. dog den nationale lovgivning.”

Vi kan kun fortolke denne artikel på den måde, at Danmark har pligt til at håndhæve landbrugernes rettighed til at sælge udsæd af egen produktion.

Også i Nagoya Protekollen er Danmark bl.a. ifølge Artikel 9 forpligtet til at sikre muligheden for udnyttelsen af plantegenetiske ressourcer:

”The Parties shall encourage users and providers to direct benefits arising from the utilization of genetic resources towards the conservation of biological diversity and the sustainable use of its components.”

Vi mener, at traktaternes ord og især hensigt er, at de kontraherede parter har en forpligtelse til at standse faldet i biodiversitet, og herunder særligt at fremme den bæredygtige udnyttelse af plantegenetiske ressourcer. Landbrugernes lovlige udveksling af frø og såsæd, (farmers rights), som også nævnes i traktaterne, er en forudsætning for at bæredygtige udnyttelse af plantegenetiske

ressourcer kan realiseres i Danmark og dermed opfylde traktaternes forpligtelser hertil.